

### III. MAJANDUSTEOREETILINE KONTSEPTSIOON, METOODIKA JA KOOSTAMINE

Välissektori statistika metoodiliseks aluseks on Rahvusvahelise Valuutafondi maksebilansi käsiraamatu 5. versioon (*Balance of Payments Manual 5<sup>th</sup> Edition*), millest lähtuvalt arendatakse ka maksebilansistatistika Eesti mudelit. Järgnevalt tutvustame lähemalt kolme põhidokumendi (maksebilanss, rahvusvaheline investeerimispositsioon ja välisvõlg) olemust ning olulisemaid põhimõisteid, kirjete sisu, avaldamispoliitikat ja koostamise süsteemi.

#### MAKSEBILANSS

Oma olemuselt on maksebilanss ühest küljest riigi kõikide institutsionaalsete sektorite konsolideeritud kasumiaruanne, teisest küljest aga nende koondbilanss. Ettevõtte finantsaruanded kajastavad üksikettevõtja suhteid teda ümbritseva keskkonnaga. Maksebilansi ülesanded on teoreetiliselt samad, kuid ettevõtjaks on riigi majandus tervikuna ja teda ümbritsevaks keskkonnaks ülejäänud maailm.

**Maksebilanss on statistiline aruanne, mis summeerib konkreetse riigi teatud perioodi jooksul sooritatud majandustehingud ülejäänud maailmaga. Perioodiks on tavaliselt kuu, kvartal või aasta.**

Kuna maksebilanss kajastab tehinguid teatud ajaperioodil, siis on maksebilansi kirjete väärtused *voomuu-tujud*.

Maksebilanss koosneb *jooksevkontost*, mis kajastab välismajandustegevusest saadavate tulude kujunemist, ning *kapitali-*, *finants-* ja *reservvara kontost*, mis näitab jooksevkonto finantseerimist ehk *välisfinantseerimisallikate* struktuuri.

Jooksevkonto jaguneb neljaks osaks<sup>7</sup>: *kaubad*, *teenused*, *tulu* ja *jooksevülekanded*. Kaupade ja teenuste kontodel kirjendatakse kõik kaupade ja teenuste müügist saadaolevad ning ostmisel tasumisele kuuluvad summad. Tulukonto kajastab tootmistegurite (kapital ja tööjõud) kasutamisega ja kasutada andmisega seotud tulusid. Jooksevülekannetena on vaadeldavad kõik ülejäänud majandustehingud, mis on seotud residentide kasutada oleva kogutulu kujunemisega ega samastu kapitaliülekannetega.

Finantseerimisallikad jagunevad kolme konto vahel: *kapitalikonto*, *finantskonto* ja *reservvara konto*. Kapitalikontosse kirjendatakse peamiselt investeringu iseloomuga välisabi, immateriaalse varaga seotud tehingud (nt intellektuaalse omandi ostmise või loovutamine), võlgade andeksandmine ning muud kasutada oleva kogutulu kujunemisega mitteseotud rahvusvahelised kapitaliülekanded. Finantskonto kajastab välisinvesteeringuid, mis liigituvad nelja põhikategooriasse: *otseinvesteeringud*, *portfelliinvesteeringud*, *tuletisinstrumentid* ja *muud investeeringud*. *Reservvara* konto näitab Eesti puhul keskpanga kulla- ja välisvaluutareserve muutusi.

Maksebilansi koostamise aluseks ei ole riigi territoorium. Maksebilansitehing on üldjuhul *residendi* ja *mitteresidendi* vaheline tehing, mis võib olla nii rahaline kui ka mitterahaline. Maksebilanss koostatakse *tekepõhiselt*, st tehingu kirjendamise aluseks on ajahetk, mil tehing poolte vahel sõlmiti või omandiõigus muutus, sõltumata asjaolust, kas raha on tegelikult laekunud või makstud. Kõik maksebilansitehingud kajastatakse *turuhindades*.

<sup>7</sup> Maksebilansistatistika põhimõistetest ning kirjete sisust antakse ülevaade eraldi peatükkides.

Maksebilansi koostamisel lähtutakse *kahekordse kirjendamise põhimõttest*. Igal tehingul on kaks võrdset, kuid erinevatel kirjetel ja vastasmärgiga kajastuvat poolt: *kreedit* (+) ja *deebet* (-). Kreedit näitab meie kasutuses olevate finantsressursside suurenemist, deebet aga nende ressursside kasutamist (vt tabel 3.1).

**Tabel 3.1. Kreedit ja deebet**

|                      | Ressursside suurenemine      | Ressursside kasutamine       |
|----------------------|------------------------------|------------------------------|
|                      | KREEDIT<br>„+”               | DEEBET<br>„-”                |
| <b>Jooksevkonto</b>  | Kaupade eksport              | Kaupade import               |
|                      | Teenuste müük                | Teenuste ost                 |
|                      | Tulu sissevool               | Tulu väljavool               |
|                      | Ülekannete sissevool         | Ülekannete väljavool         |
| <b>Kapitalikonto</b> | Kapitaliülekannete sissevool | Kapitaliülekannete väljavool |
| <b>Finantskonto</b>  | Välisnõuete vähenemine       | Välisnõuete suurenemine      |
|                      | Väliskohustuste suurenemine  | Väliskohustuste vähenemine   |
| <b>Reservvara</b>    | Reservvara vähenemine        | Reservvara suurenemine       |

Ideaaljuhul peab maksebilansi kõigi kirjete summa võrduma nulliga. Maksebilansi koostamise keerukuse ja ulatuse tõttu tekivad statistilise info kogumisel aga alati ebatäpsused. Neid kajastatakse maksebilansi tasakaalu viimiseks *vigade ja täpsustuste* kirjel.

Maksebilansi standardesituse kohaselt kajastatakse jooksevkontol ning kapitalikontol kõigi kirjete deebet- ja kreditkäibed eraldi. Finantskontol ja reservvarade kontol tuuakse välja üksnes *netokirjed* (deebet- ja krediti summa).

## RAHVUSVAHELINE INVESTEERIMISPOSITSIOON

**Rahvusvaheline investeerimispositsioon (-seis) on riigi kõikide institutsionaalsete sektorite finantsvarade ja -kohustuste konsolideeritud koondbilanss ehk välisvarade ja -kohustuste seis kindlal kuupäeval väljendatuna selle kuupäeva turuhindades.**

Kuna konsolideerimisel sektoritevahelised ja -sisesed nõuded ja kohustused vastastikku taanduvad, kajastab rahvusvaheline investeerimispositsioon vaid riigi kui terviku *välisnõudeid ja -kohustusi*. Investeerimispositsioon erineb klassikalisest bilansist selle poolest, et investeerimispositsioonis ei võeta arvesse Eestis asuvat residentidele kuuluvat reaalkapitali. See on ka põhjus, miks investeerimispositsioon pole tasakaalus.

**Netoinvesteerimispositsioon on riigi kõikide institutsionaalsete sektorite välisaktivate ja -passivate vahe.**

Kui välisnõuded ületavad väliskohustusi, siis on riigi netoinvesteerimispositsioon *positiivne* ning näitab ülejäänud maailma netovõlga sellele riigile. *Negatiivne* netoinvesteerimispositsioon näitab aga selle riigi võlga ülejäänud maailmale.

Otseinvesteeringuettevõtja ja otseinvesteeriija vahelised nõuded ja kohustused kajastatakse maksebilansis kokkuleppeliselt *netopõhimõttel* (*directional principle*):

- Eestisse tehtud otseinvesteeringutest (kohustustest) arvatakse maha kõik otseinvesteeringuettevõtja nõuded otseinvesteeriijatele;
- Eestist välismaale suunatud otseinvesteeringutest (nõuetest) arvatakse maha kõik otseinvesteeriijate kohustused otseinvesteeringuettevõtjate ees.

Investeerimispositsiooni koostamisel järgitakse samu põhimõtteid ja mõisteid, mida maksebilansi puhul. Neist olulisemad on *tekkepõhine arvestuspõhimõte* ning seisude kajastamine positsiooni koostamise päeva *turuhindades*.

Noteerimata väärtpaberite puhul ei ole nende turuväärtus alati kättesaadav ja selle kaudne hindamine on keerukas. Eesti Pank kasutas sellistel juhtudel kuni 2006. aastani Eesti residentide aktsiakohustuste hindamisel Eesti Väärtpaberite Keskregistris sisalduvat teavet. Kuna samade aktsiate hindamisel partnerrriigi koostatavas investeeringu positsioonis pole vastav info üldjuhul kättesaadav, põhjustab see riikidevahelist statistilist asümmeetriat. Seetõttu otsustasid Euroopa Liidu statistika töögrupid üksmeelselt kajastada noteerimata aktsiad ühtsuse saavutamiseks nende raamatupidamisväärtuses (omakapitali jagatud aktsiate arvuga), mis on üldjuhul turuhinnast madalam. Eesti Pank on seda meetodit rakendanud alates 2007. aasta algusest.

Noteeritud ettevõtete aktsiate kajastamisel kasutatakse turuhinda. Kvartalis, mil ettevõtte börsilt lahkub, kasutatakse aktsiahinna arvutamisel turuväärtust, mis seejärel viiakse nelja järgneva kvartali jooksul raamatupidamisväärtusesse.

Kuna rahvusvaheline investeeringu positsioon kajastab varade seisu teatud ajahetkel, siis on investeeringu positsiooni kirjete väärtused *varumuutujad*.

## VÄLISVÕLG

Välisvõlastatistika koostamise aluseks on rahvusvahelises investeeringu positsioonis kajastatud välisnõuded ja -kohustused, mis on oma olemuselt võlad ehk millega kaasneb tagasimaksmise kohustus. Võlaarvestusse ei kuulu aktsia- või osakapitali tehtud otse- ja portfelliinvesteeringud, reinvesteeriitud (taasinvesteeriitud) tulu (eelmine perioodide ja jooksva perioodi jaotamata kasum/kahjum ja omakapitali reservid) ega tuletisinstrumendid. Samuti ei arvata välisvõla hulka keskpanga kullavarusid ja Rahvusvahelise Valuutafondi arvestusühikuid ehk SDRre (*special drawing rights*)<sup>8</sup>.

Välisvõlga iseloomustavatest näitajatest on olulisemad:

- **koguvälisvõlg (brutovälisvõlg), mis summeerib kõikide institutsionaalsete sektorite võla iseloomuga väliskohustused;**
- **netovälisvõlg, mis näitab riigi kõikide institutsionaalsete sektorite tagasimaksmisele kuu-luvate ehk võla iseloomuga välisnõuete ja -kohustuste vahet.**

---

<sup>8</sup> Vt „Kirjete sisu”: reservvara.

**Erinevalt rahvusvahelisest investeerimispositsioonist**, kus kajastatakse otseinvesteeringuid *neto-põhimõtte (directional principle)* alusel, ei vähenda residentse otseinvesteeringuettevõtja poolt otseinvesteeringule antud laenu otseinvesteeringukohustust, vaid need kajastatakse võlaarvestuses bilansi nõuete poolel. Samamoodi ei arvata ka Eesti residentide välismaal asuvatelt otseinvesteeringuettevõtjatelt saadud laene maha Eesti otseinvesteeringunõuetest välismaal, vaid liidetakse võlakohustustega.

Nagu rahvusvahelise investeerimispositsiooni puhul, on ka välisvõla seisu kajastavad näitajad *varumuu-tujud*.

## PÕHITERMINID

- **CIF-hind** (ingl k *cost, insurance, freight*) – kauba rahvusvaheline tarneklausel, mis näitab kauba maksumust ja kulutusi, mis on seotud kauba veo ja kindlustamisega ostja maa tollipiirini.
- **FOB-hind** (ingl k *free on board*) – kauba rahvusvaheline tarneklausel, mis näitab kauba maksumust ja kulutusi, mis on seotud kauba veo ja kindlustamisega müüja maa tollipiirini.
- **Institutsionaalsed sektorid** on välissektori statistikas jaotatud järgmiselt:
  - *keskpank* – Eesti Pank kui riigi keskpank;
  - *valitsemissektor* – kesk- ja kohalike omavalitsuste haldusalaske kuuluvad riigivalitsemis- ja riigikaitseorganid; kesk- ja kohalike omavalitsuste eelarvest finantseeritavad teadus-, uurimis-, tervishoiu-, sotsiaaltooldus-, haridus-, kultuuri- ja spordiasutused ning riiklikud fondid ja sihtasutused;
  - *krediitdiasutused* – Eesti Panga litsentsi omavad krediitdiasutused kui eraõiguslikud juriidilised isikud, kellel on õigus võtta avalikkuselt vastu rahalisi hoiuseid ja teisi tagasimakstavaid vahendeid ning anda oma vastutusel laene ja sooritada teisi krediitdiasutuste seaduses loetletud tehinguid;
  - *muud sektorid* – ülejäänud erasektor (äriühingud ja kodumajapidamised).
- **Kapitalirent** – laen (renditehing) vara soetamiseks tingimusel, et krediidiobjekt jääb vara maksumuse ja intresside kustutamiseni rendileandja omandusse.
- **Lühiajaline kapital** – nõuded või kohustused lepingujärgse tähtajaga kuni üks aasta (kaasa arvatud).
- **Lühiajaline positsioon** – netoinvesteeringimispositsioon, mille arvestuse aluseks on lühiajalised välisnõuded ja -kohustused. Keskpanga reserve loetakse kokkuleppeliselt lühiajalisteks.
- **Mitteresident** – kõik ülejäänud isikud, kes pole hõlmatud mõistega resident (vt allpool).
- **Pikaajaline kapital** – nõuded või kohustused lepingujärgse tähtajaga üle ühe aasta.
- **Pikaajaline positsioon** – netoinvesteeringimispositsioon, mille arvestuse aluseks on pikaajalised välisnõuded ja -kohustused. Otseinvesteeringuid loetakse kokkuleppeliselt pikaajalisteks.

- **Repotehing** – laen väärtpaberite tagatisel.
- **Resident:**
  - 1) Eesti Vabariigi riigiorganid ja asutused kõige laiemas tähenduses (seadusandlik, täidesaatev ja kohtuvõim ning nende asutused, põhiseaduslikud institutsioonid), samuti kohalikud omavalitsusüksused ja nende asutused;
  - 2) välisriigis asuvad Eesti diplomaatilised, konsulaar- ja teised ametlikud esindused, samuti muud majandus- ja kommertstegevusega mittetegelevad Eesti asutuste ja organisatsioonide esindused välismaal;
  - 3) Eesti Vabariigi seadusega loodud avalik-õiguslikud juriidilised isikud ja nende asutused;
  - 4) Eestis registreeritud eraõiguslikud juriidilised isikud;
  - 5) Eesti õiguskorraga lubatud Eestis asutatud ja tegutsevad ning osalist õigusvõimet omavad isikute ühendused ja organisatsioonid, mis ei ole juriidilised isikud;
  - 6) Eestis registreeritud välismaa juriidiliste isikute filiaalid ja esindused;
  - 7) Eestis elavad Eesti kodanikud;
  - 8) Eestis elavad välismaalased, kellel on alaline elamisluba;
  - 9) Eestis elavad välismaalased, kellel on tähtajaline elamisluba vähemalt üheks aastaks;
  - 10) välisriigis õppivad või ravil viibivad isikud, sõltumata õpingute või ravi kestusest;
  - 11) välisriigis viibivad, immunitaati ja diplomaatilisi privileege kasutavad Eesti Vabariigi diplomaadid, sõjaväelased, konsulaar- ja teiste ametlike esinduste töötajad ja nende perekonnaliikmed;
  - 12) laevameeskonnad, hooaja- ja piiriülesed töötajad, sõltumata nende välisriigi territooriumil viibimise kestusest;
  - 13) kokkuleppelised majandusüksused, mis esindavad Eesti territooriumil asuvat kinnisvara (maa tema oluliste osadega).

## KIRJETE SISU

- **Väliskaubanduskonto** – arvestab seda osa kaupade sisse- ja väljaveost, mis võtab osa sisemajanduse koguprodukti moodustamisest. Selleks on
  - import rahvuslikuks tarbimiseks – import, mille puhul kauba eest maksavad residendid;
  - rahvuslik eksport – kaupade müügist laekub tulu residentidele;
  - kaupade töötlemisega seotud kaupade sisse- ja väljavedu.

Eesti väliskaubanduskonto koostamise aluseks on ametliku väliskaubandusstatistika põhikaubanduse süsteem (*special trade system*), mille järgi kaubad võetakse arvele siis, kui need ületavad sisekäibe ehk vaba ringluse piiri<sup>9</sup>. Eksport ei sisalda eelnevalt tollilattu imporditud kaupade taasväljavedu ega nende vormistamist vee- ja õhusõidukite varudeks. Import ei sisalda imporditud kaupade tolliladustamist, lisatud on aga kaupade tärned tollilaost vabaks ringluseks ja töötluseks. Kuna ametliku väliskaubandusstatistika ja tollistatistika koostamine ei ole kooskõlas maksebilansi koostamise põhimõtetega (import CIF-hindades, residentsuse printsiip vs. territoriaalsuse printsiip jne), tehakse maksebilanssi vajalikud täiendused, millest olulisemad on

- a) tollis deklareerimata kaubad, mis ei ole ületanud sisekäibe piiri, kuid mis on olnud maksebilansitehingute objektiks (nt välisvetes püütud meresaadused, välissadamates ostetud või müüdnud laevad jms);

<sup>9</sup> Kasutusel on ka *üldkaubanduse süsteem (general trade system)*, mis registreerib kaupade liikumist üle tollipiiri. Maksebilansi koostamise seisukohalt pole selline lähenemisviis sobiv, kuna hõlmab ka mitteresidentidele kuuluva kauba liikumist läbi Eesti territooriumil asuvate tolliladude.

- b) transpordivahenditele välisriigis viibimise vältel ostetud kaubad: kütus, proviant, müügikaup jms;
- c) kapitalikaupade remonditeenuse ost ja müük;
- d) impordi ümberarvestus FOB-hinda, st kauba kogumaksumusest veo- ja kindlustuskulude lahutamine ning nende lisamine teenuste kontole;
- e) hinnamoonutuste arvestamine kaupade ekspordil läbi tolliladude ja vabatsooni;
- f) hinnangud varimajandustegevuse kohta.

Alates 1. maist 2004 põhineb väliskaubandusstatistika kahe aruandlussüsteemi kombinatsioonil. Kaubavahetust Euroopa Liidu väliste riikidega arvestatakse endiselt maksu- ja tolliametile esitatud tollideklaratsioonide alusel (nn Extrastat). Ühendusesisene kaubavahetus registreeritakse nn Intrastati küsitluse abil, mille korraldajaks on statistikaamet (vt [www.stat.ee](http://www.stat.ee)). Kui Extrastat võimaldab endiselt kasutada põhi-kaubandussüsteemi, jättes välja kaubavahetuse läbi tolliladude, siis Intrastat ei võimalda andmetest välja filtreerida läbi vaheladude liikunud kaupa, mis reaalselt Eesti siseturule ei jõua, kajastades seega pigem üldkaubanduse põhimõtteid. Tulenevalt Euroopa Liidu suurest osakaalust Eesti väliskaubanduses on seetõttu nii kaupade sisse- kui väljaveo üldine tase varasemate perioodidega võrreldes kõrgem ja aegridade võrdlemisel tuleb seda eripära silmas pidada. Samuti pole Intrastati aruannete struktuurierinevuste tõttu tollideklaratsioonidega võrreldes enam piisava täpsusega võimalik eristada nn normaaleksporti ja -importi töötluskaupade sisse- ja väljaveost.

- **Teenuste konto** kajastab Eesti residentide poolt mitteresidentidele müüdavaid ja neilt ostetavaid teenuseid:
  - *veoteenused* – reisijateveo-, kaubaveo- ning muud veoteenused olulisemate veoliikide (mere-, õhu-, raudtee-, maantee-, muu transport) arvestuses;
  - *reisiteenused* – turistide ja ühepäevakülastajate reisipakettidele ning reisi sihtriigis kaupadele ja muudele teenustele tehtud kulutused. Reisiteenused sisaldavad lisaks eeltoodule ka kulutusi haridusele ja raviteenustele sihtriigis. Kui üldjuhul loetakse turismiks välismaal viibimist kuni ühe aasta jooksul, siis õppurite ja ravivajajate puhul ajaline piirang puudub. Turismi eristab reisiteenustest asjaolu, et rahvusvahelise tava järgi turismiteenuseks peetavaid rahvusvahelisi reisijateveo teenuseid kajastatakse maksebilansis veoteenuste kirjetel;
  - *sideteenused* – maksed telekommunikatsiooniteenuste (tele- ja raadiotranslatsioon, telegraafside, teleksi- ja faksiside, satelliit- ja kaabeltelevisioon, elektronpost jms) ning posti- ja kulleriteenuste (postisaadetiste pakkimine, lähetamine, vedu ja kättetoimetamine, postkastide rent jms) eest;
  - *ehitusteenused* – residentide ehitustööde maksumus, mis on seotud ehitusobjektidega välisriigis, ja mitteresidentide ehitustööde maksumus, mis on seotud ehitusobjektidega Eestis. Ehitusteenustena käsitletakse objekte või töid üldjuhul lõpetamistähtajaga kuni üks aasta;
  - *kindlustusteenused* – elu- ja kahjukindlustuslepingute (-poliiside) sõlmimisel saadavad ja makstavad teenustasud, samuti kahjukäsitluskulud, kindlustusekspertisiidid jne. Kahjukindlustuslepingute kohased kindlustuspreemiad ja väljamakstud kahjutasud kajastatakse jooksevülekannete kontrol, elukindlustuslepingute järgsed sisse- ja väljamaksed kajastatakse finantskontrol muu pikaajalise kapitali kirjetel;
  - *finantsteenused* – finantsvahendus- ja selle abiteenused (v.a kindlustus), mis on seotud panganduse ja väärtpaberivahenduse komisjoni- ja teenustasudega, varahaldusega, kliiringuga, depositooriumiteenustega, finantsnõustamisega jms;

- *arvuti- ja infoteenused* – maksed andmebaaside kasutamise ja arendamise, andmetöötuse ja programmeerimise, riist- ja tarkvaravarakonsultatsioonide, tarkvara juurutamise jms eest, samuti uudisteagentuuride teenused;
  - *autoriõigus- ja litsentsitasud* – maksed autoriõiguste, litsentside, frantsiiside, müügiõiguste, tööstusprotsesside või muu intellektuaalomandi kasutamiseõiguste eest;
  - *kaubandus- ja muud kaubandusega seotud teenused* – kaubamaaklerite ja vahendajate komisjoni- ja teenustasud. Kaubandusteenuseks on residentide poolt välisriigis ostetud kaupade maksumuse ja nende poolt samal perioodil välisriigis edasimüüdud kaupade maksumuse vahe. Tingimuseks on, et kaup ise ei ületa Eesti riigipiiri;
  - *kasutusrent* – rendimaksed, mille puhul rentnik kasutab lepinguperioodi kestel vara ning lepingu lõppedes tagastab selle rendileandjale (*kapitalirent* – vt allpool);
  - *mitmesugused äri-, kutsetegevuse ja tehnilised teenused* – äriteenused, mis on seotud konsultatsioonide (õigusabi, raamatupidamine, audit, juhtimiskonsultatsioonid jne), suhtekorralduse ja turunduse (reklaam, arvamus- ja turu-uuringud jne) või muude tehniliste teenustega (jäätmete töötlemine ja utiliseerimine, keskkonnakaitse, arhitektuurilised ja insenertehnilised teenused, trükiteenused jne);
  - *isiku-, kultuuri- ja meelelahutusteenused* – raadio, televisiooni ja filmindusega seotud audiovisuaalsed teenused, kontserdi- ja muude ürituste korraldamine, esinemistasud ja honorarid, näituse- ja muuseumiekspositsioonide korraldamine, produtsenditeenused ning muud spordi-, kultuuri- ja vaba aja teenused;
  - *valitsusteenused, mis ei sisaldu mujal* – muud valitsemissektori osutatud teenused, mis on seotud saatkonna- ja konsulaarteenustega ning sõjaväeteenuste ja muude avaliku sektori pakutavate teenustega, samuti riigilõivud ja teenustena saadav ning osutatav välisabi (välisabi vt ka jooksevülekanDED).
- **Tulukonto** näitab tootmistegurite (kapital ja tööjõud) kasutamisega ja kasutada andmisega seotud tulusid. Vastavalt sellele jagunevad tulud kahte rühma:
    - a) *tööjõutulu* – kuni aastase töölepinguga välismaal teenitud ja Eestis välismaalastele makstud brutopalk ja tööandja poolt tehtud sotsiaaleraldised;
    - b) *investeeringutulu* – välisinvesteeringute (otse-, portfelli- ja muude investeeringute) nõuetelt saadav ja kohustustelt makstav intressi- ja dividenditulu. Kuna äriühingu tegevuskasumi tekkimise ning dividenditulu väljamaksmise vaheline ajaperiood võib olla pikk, on selle kasumi maksebilansis arvele võtmiseks kasutusele võetud reinvesteeringutulu kontseptsioon. Reinvesteeringutulu (taasinvesteeringutulu) kujutab endast investeeringu suurusele vastavat proportsionaalse osa muutust investeeringuettevõtja põhitegevusega seotud kasumis või kahjumis, mida lisaks tulukontole kajastatakse ka finantskontol kui täiendav investeering äriühingusse. Kuna dividendide väljamaksmisel reinvesteeringutulu vähenevad, võib reinvesteeringutulu kontseptsiooni vaadelda kui dividendide tekkepõhist arvestust. Kuna selline arvestusviis on statistiliselt keeruline ning vajalikud andmed pole alati kättesaadavad, on lihtsuse mõttes kokku lepitud, et seda kasutatakse üksnes otseinvesteeringussuhete puhul ja mitte portfelliinvesteeringute puhul.

Tulukontol ei arvestata realiseeritud ja realiseerimata kursi- ja hinnavahedest tekkinud raamatupidamislikke finantstulusid ja -kulusid, kuna maksebilansis kajastatakse finantsinstrumentide liikumist nende turuhinnas. Viimane koosneb raamatupidamislikult aga soetusmaksumusest ning realiseeritavast kursi- ja/või hinnakasumist/-kahjumist. Samuti ei kajastata reinvesteeringutulu all ebatõenäoliselt laekuvate laenude mahakandmist ja andestamist ega erakorralisi kasumeid või kahjumeid.

- **Jooksevülekannete kontrol** näidatakse kõik ülejäänud majandustehingud, mis on seotud residentide kasutada oleva kogutulu kujunemisega, kuid ei sisaldu muudel jooksevkonto kirjetel. Jooksevülekanne on oma olemuselt ühepoolne, st rahaülekandele ei pea järgnema (või eelnema) kaubasaadetist või mõne teenuse osutamist ning see pole samas ka tulu tootmistegurite kasutamise eest. Jooksevülekanded on seotud tavaliselt maksude, trahvide, toetuste, finantsannetuste, pärandvara, liikmemaksude, kindlustuspreemiate ja kahjutasudega. Jooksevülekannete kirjetel kajastatakse vastukirjetena ka välisabina saadud ja osutatud teenuste ning kaupade maksumust. Jooksevülekannete konto vaatlleb rahavoogusid kahes lõikes:
  - a) valitsemissektori ülekanded;
  - b) muude sektorite ülekanded.

*Valitsemissektori ülekannete* all mõistetakse neid summasid, mis on seotud Eesti valitsemissektori (vt *Institutsionaalsed sektorid*) saadud ja makstud ülekannetega, sh valitsemissektori poolt kasutatud välisabi ja Eesti riigi panus Euroopa Liidu eelarvesse. *Muude sektorite ülekannete* koosseisus on peamiselt kindlustuslepingutega seotud rahavood, muude sektorite poolt kasutatud (sh valitsemissektori poolt vahendatud) välisabi ning *töötajate rahaülekanded*, kus näidatakse välisriikide töötajate (ka migrantide – isikud, kes võõrriigis elanud ja töötanud üle ühe aasta) rahasaadetised koduriiki juhul, kui neid on palganud võõrriigi ettevõtja.

- **Kapitaliülekanded** on ühepoolsed nagu jooksevülekandedki, kuid saadavad või makstavad summad ei muuda otseselt residentide kasutatavat kogutulu. Enamlevinud kapitaliülekanded on
  - a) rahvusvaheliste (peamiselt Euroopa Liidu) fondide rahaliste vahendite kasutamine infrastruktuuriobjektide ehitamise rahastamiseks;
  - b) mittetootmislike mittefinantsiliste immateriaalsete varade (intellektuaalomandi) soetamine ja müük (frantsiisid, müügiõigused, kaubamärgid, tööstusprotsessid jms).

Kapitalikonto vaatlleb rahavoogusid kahes lõikes:

- a) *valitsemissektori kapitaliülekanded*;
- b) *muude sektorite kapitaliülekanded*.

- **Otseinvesteeringuna** käsitletakse Eesti maksebilansis investeeringut, mis moodustab 10% või enam investeeringuettevõtja aktsia- või osakapitalist<sup>10</sup>. Sellise kapitalipaigutusega saavutab investor otseinvesteeringuettevõtjas nn olulise osaluse. Vastavalt rahvusvahelistele standarditele kajastatakse otseinvesteeringutena ka laenusuhteid ja muid rahapaigutusi ettevõtja ja temas olulist osalust omavate investorite vahel (v.a finantsvahendajad, mille puhul kajastatakse otseinvesteeringuna üksnes allutatud laenud).
  - *Otseinvesteeringuettevõtja* – ettevõtja, milles investor ehk otseinvesteeriija omab olulist osalust.
  - *Otseinvesteeriija* – investor, kes omab otseinvesteeringuettevõtjas olulist osalust.

Otseinvesteeringute konto jaguneb järgmisteks kirjeteks:

- a) otseinvesteeringuettevõtjate *aktsia-* või *osakapital*;

<sup>10</sup> Otseinvesteering on rahapaigutus, millega kaasneb investoril oluline osalus ning otsustav hääleõigus otseinvesteeringuettevõtja juhtimisel, sõltumata konkreetsest osaluse määra. Kuna selline lähenemine ei taga konkreetse investeeringu ühesugust käsitlust investeeringu teinud ja selle saanud riikides, on statistikavigade vähendamiseks rahvusvaheliselt soovituslik kasutada 10% piirmäära (*OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment*, 1996).

- b) *reinvesteeringud* ehk *taasinvesteeringud* *tulu* – otseinvesteeringule kuuluv proportsionaalne osa otseinvesteeringuettevõtja põhitegevusega seotud kasumist või kahjumist;
  - c) *muu otseinvesteeringukapital* – otseinvesteeringuettevõtja ja otseinvesteeringu vahelised laenude, võlaväärtpaberite või kaubanduskrediidiga seotud nõuded ja kohustused.
- **Portfelliinvesteeringute** kontol kirjendatakse nõuete ja kohustuste lõikes väärtpaberiinvesteeringud, mis jaotatakse järgmiselt:
    - a) *omandiväärtpaber* – väärtpaberiinvesteering ettevõtte aktsia- või osakapitali, millega ei kaasne olulist osalust ehk see moodustab vähem kui 10% ettevõtja aktsia- või osakapitalist;
    - b) *võlaväärtpaber* – võlanõuet tõendav võlakiri ja rahaturuinstrument:
      - *võlakiri* – selle omaniku nõudeõigust tõendav väärtpaber, mis sisaldab laenuvõtja kohustust maksta laen kokkulepitud tähtajal laenuandjale tagasi ning tasuda intressid. Võlakiri on üldjuhul pikaajaline (lunastamistähtaeg üle ühe aasta);
      - *rahaturuinstrument* – rahaturul kaubeldav kõrge likviidsuse ning madala intressi- ja krediidiriskiga, reeglina alla ühe-aastase lunastamistähtajaga võlakohustus.

Portfelliinvesteeringud kajastatakse maksebilansis institutsionaalsete sektorite kaupa.

- **Tuletisinstrument** on finantsinstrumendi, indeksi või kaubaga seotud väärtpaber, mis võimaldab finantsriskidega kauplemist turul, st õigus või kohustus osta, müüa või vahetada finantsvara tulevikus kokkulepitud hulgal ja hinnaga. Enamlevinud tuletisinstrumentid on *optsioonid*, *forvardid*, *futuudid* ja *vahetustehingud* (*swap*). Maksebilansis kajastatakse tuletisinstrumente institutsionaalsete sektorite kaupa, nõuded ja kohustused eraldi.
- **Muud investeeringud** on kõik ülejäänud investeeringud, mis ei ole otse- või portfelliinvesteeringud ega seotud tuletisinstrumentidega:
  - *kaubanduskrediit* – müüdud või ostetud kaupade ja teenuste eest laekumata või tasumata summad ning ettemaksed, mis kajastatakse tekkepõhiselt nii maksebilansi kui ka rahvusvahelise investeerimispositsiooni arvestuses;
  - *laenud* – institutsionaalsete sektorite lühi- ja pikaajalised laenud, kui need ei ole seotud otseinvesteeringutega. Laenudena käsitletakse ka kapitalirenti ja repotehinguid;
  - *sularaha ja hoiused* – nõuetena kajastatakse residentide käsutuses olevat välissularaha ning välisriigi krediidiasutustes olevaid hoiuseid. Kohustuste poole moodustuvad mitteresidentide valduses olevad Eesti kroonid sularahana ning nende hoiused Eesti krediidiasutustes;
  - *muud nõuded ja kohustused* – muud tähtjaks laekumata või tasumata summad (muu debiitorne ja kreditoorne välisvõlgnevus, viitvõlad jne), mis tulenevad tekkepõhisest majandusarvestusest, samuti muud teiste kirjetega mitteseotud nõuded ja kohustused. Sellel kirjel kajastatakse ka kindlustusseltside kogutud elukindlustuspreemiate eraldised ning nende väljamaksed.
- **Reservvara** – riigi keskpanga kulla- ja välisvaluutareservid, mis moodustavad Eesti rahasüsteemis krooni kattevara. Reservvaraks loetakse üldjuhul keskpanga kõrge likviidsusega kaubeldavaid välisaktiivaid, mis näidatakse järgnevatel kirjetel:
  - a) *rahaline kuld* – kullana hoitavad reservvarad;
  - b) *SDRid* – *special drawing rights* ehk laenamise eriõigus on Rahvusvahelise Valuutafondi (IMF) arvestusühik, mille väärtuse aluseks on neljast valuutast (USD, EUR, JPY ja GBP) koosnev korv.

- Igale IMFi liikmesriigile avatakse SDRi konto, mida kasutatakse laenutehingute ja mitmesuguste muude sellega seotud operatsioonide läbiviimiseks liikmesriigi ja IMFi vahel;
- c) *Rahvusvahelise Valuutafondi reservpositsioon* – laenu iseloomuga, liikmesriigile vajadusel kättesaadav sissemakse IMFi;
  - d) *välisvaluuta* – välisvaluuta või sellega võrdväärsed reservvarad: välissularaha ja valuutahoiused, omandiväärtpaberid, võlakirjad ja rahaturuinstrumendid ning tuletisinstrumendid;
  - e) *muud nõuded* – muud likviidsed välisaktivad.

## MAKSEBILANSI KOOSTAMISE SÜSTEEM

Maksebilansi koostamise maailmapraktikas on kasutusel kolm põhimõtteliselt erinevat süsteemi või nende kombinatsiooni:

- **küsitluste süsteem** (*survey system, transaction-based system*);
- **rahavoogude süsteem** (*settlements system, cash-based system*);
- **administratiivne süsteem** (*administrative system*).

*Küsitluste süsteem* põhineb infol, mis on kogutud erinevate statistiliste küsitlusvormide ja uuringute abil. Lähtuvalt vajadusest, uuritavast valdkonnast ning konkreetse riigi iseärasustest kasutatakse nii väljavõtetelisi kui ka kõikseid vaatlusi. Küsitlusvormid järgivad oma ülesehituselt kas maksebilansi või finantsaruannete struktuuri ja raamatupidamisarvestuse põhimõtteid. Küsitluste süsteemi eeliseks on selle paindlikkus, kuid teisest küljest raskendab statistiliste vaatluste läbiviimist nende kõrge hind, madal vastamismäär ning madal operatiivsus. Küsitluste süsteemi edukamate kasutajate hulka kuuluvad angloameerika riigid: Austraalia, Uus-Meremaa, Suurbritannia, Iirimaa, Ameerika Ühendriigid ja Kanada.

*Rahavoogude süsteem* tugineb residentsete pankade kaudu sooritatavate rahvusvaheliste maksete kogumisele, kodeerimisele ja töötlemisele. Vastavalt tehingu kirjeldusele antakse sooritatud maksetele või laekumistele kas kliendi, krediitiasutuse või keskpanga poolt maksebilansi kirjetele vastavad tehingukoodid. Rahavoogude süsteem võimaldab koguda üksikasjalikku ja operatiivset teavet, kuid on samas piiratud. Rahavoogudes ei kajastu tekkepõhine arvestus, sageli puudub tehingu kirjeldus või maksebilansikood, esineb tasaarveldusi ning rahavood ei võimalda ka positsioonide kalkuleerimist. Seoses uute Euroopa Liidu õigusaktidega ja majanduse üleilmastumisega on enamik mandri-Euroopa riikidest sunnitud rahavoogude süsteemilt üle minema kombineeritud süsteemile.

*Administratiivne süsteem* kasutab infoallikana erinevate ametkondade poolt eelnevalt kogutud andmeid. Sellise süsteemi kasutamine eeldab avaliku sektori täielikku kontrolli välistehingute üle. Riike, mille maksebilanss põhineb üksnes administratiivsel infol, on vähe, kuid suuremal või vähemal määral kasutatakse seda lisaks küsitluste ja rahavoogude süsteemile peaaegu kõigis maades. Administratiivse süsteemi suur puudus on nõrk kontroll andmete kvaliteedi üle.

## MAKSEBILANSI KOOSTAMINE EESTIS

Taasiseseisvunud Eesti alustas riigi maksebilansi koostamist 1992. aastal. Tolleaegse pangandussüsteemi nõrkuse tõttu võeti kasutusele küsitluste süsteem. Kuna see ei ole pidevalt muutuv asjaolu majanduskesk-

konnas küllalt paindlik, uuriti võimalusi maksebilansi koostamiseks rahavoogude alusel. Rahavoogude süsteem lisandus küsitluste süsteemile 1994. aastal. Seoses rahvusvahelise investeerimispositsiooni koostamisega alates 1996. aastast on üha tähtsamaks muutunud küsitlusvormid. Nende peamine eelis on võimalus koguda tekkepõhiseid andmeid ja muid näitajaid, mis rahavoogudes ei kajastu (nt kaubanduskrediit, reinvesteeringut tulu).

Tänapäevaks on Eestis välja kujunenud maksebilansi koostamise *kombineeritud süsteem*. Kaks paralleelselt toimivat andmebaasi täiendavad teineteist ning lihtsustavad vigade avastamist. Nende sidumine administratiivse infoga tagab ühtlasi välissektori statistika (maksebilanss, rahvusvaheline investeerimispositsioon ja välisvõlg) parema kvaliteedi, mis on avatud ning madala kontsentreeritusega majandusruumi tingimustes tavaliselt raskendatud.

Maksebilansi ja välissektori muu kvartaalse statistika puhul on väga oluline küsitluste süsteem, mida täiendab rahavoogude abil kogutav info. Kuiste maksebilansside koostamisel kasutatakse lisaks keskpanga, krediitiasutuste ja valitsemissektori kuistele aruannetele rahavoogude süsteemi, mida täiendatakse mitmesuguste ökonomeetriliste mudelite abil. Kuist maksebilansi kiirhinnangut, mille avaldamine tuleneb Euroopa Liidu nõuetest, hakati avaldama alates 2002. aastast.

Erinevaid küsitlusvorme on hetkel kasutusel kümme, mille abil koguti 2008. aastal kvartalite kaupa teavet ligi 3500 ettevõtjalt. Kvartaalne rahavoogude süsteem hõlmab ligi 130 000 maksebilansi koostamise aspektist olulist tehingut, mille kohta teave saabub nn avatud süsteemi (*open system*) kaudu: keskpanga jõuab maksedokumentidel info vaid tehingute ühe poole – deebet või krediti – kohta. Edastatakse ainult pangaklientide maksed. Pangandussektori tehingud kirjendatakse maksebilanssis pangabilansside, kasumiaruannete jt finantsaruannete alusel.

Peale eeltoodud põhiallikate kogutakse infot ka paljudest muudest kanalitest: ametlik väliskaubandusstatistika, Eesti Väärtpaberite Keskregister, finantsinspeksioon, statistikaameti küsitlused, justiitsministeeriumi registrikeskus, maa-ameti hinnastatistika, Eesti Panga raamatupidamisregistrid, valitsemissektori asutused jne. Lisaks olemasolevale teabele korraldatakse statistilisi vaatlusi, antakse hinnanguid ning kasutatakse ökonomeetrilisi mudeleid. Maksebilansistatistika koostamiseks kasutatavatest infoallikatest annab ülevaate tabel 3.2.

**Tabel 3.2. Maksebilansistatistika koostamiseks kasutatavate alg- ja koondandmete ulatus ja nende laekumise sagedus**

| Aruande nimi              | Sihtgrupp / aruande sisu                          | Sagedus | Tähtaeg pärast aruandeperioodi | Valimi suurus / andmeallikate arv 2008. aastal |
|---------------------------|---------------------------------------------------|---------|--------------------------------|------------------------------------------------|
| <b>KÜSITLUSTE SÜSTEEM</b> |                                                   |         |                                |                                                |
| <b>Vorm 2 ja 2F</b>       | Välisosaluseta äriühingud                         | kvartal | 20 päeva                       | 1799                                           |
| <b>Vorm 3</b>             | Välisosaluseta veendusäriühingud                  | kvartal | 20 päeva                       | 213                                            |
| <b>Vorm 4</b>             | Välisosaluseta veendusäriühingud                  | kvartal | 20 päeva                       | 191                                            |
| <b>Vorm 5</b>             | Investeeringufondid (fondivalitsejad)             | kvartal | 20 päeva                       | 74                                             |
| <b>Vorm 6 ja 6F</b>       | Välisosaluseta äriühingud                         | kvartal | 20 päeva                       | 1111                                           |
| <b>Vorm 7</b>             | Välismajandustegevuseta välisosaluseta äriühingud | kvartal | 20 päeva                       | 55                                             |
| <b>Vorm 9</b>             | Kindlustusseltsid ja -vahendajad                  | kvartal | 20 päeva                       | 19                                             |
| <b>Vorm 10</b>            | Muud finantsvahendajad                            | kvartal | 20 päeva                       | 32                                             |

|                                                                                                |                                                                                                                                                                                   |          |             |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|-------------|----|
| <b>RAHAVOOGUDE SÜSTEEM</b>                                                                     |                                                                                                                                                                                   |          |             |    |
| <b>Rahavoogude süsteemi aruandlus vastavalt rahvusvaheliste maksete deklareerimise korrale</b> | Krediitdiasutustes deklareeritud rahvusvahelised laekunud maksed                                                                                                                  | 15 päeva | 7 päeva     | 15 |
|                                                                                                | Krediitdiasutustes deklareeritud rahvusvahelised lähetatud maksed                                                                                                                 | 15 päeva | 21 päeva    | 15 |
|                                                                                                | Rahvusvaheliste maksete koondaruanne                                                                                                                                              | kuu      | 7 päeva     | 15 |
| <b>ADMINISTRATIIVNE TEAVE</b>                                                                  |                                                                                                                                                                                   |          |             |    |
| <b>KREDIIDIASUTUSED</b>                                                                        |                                                                                                                                                                                   |          |             |    |
| <b>Ressursside jääkide ja käivete aruanne</b>                                                  | Krediitdiasutustes hoiustatud vahendite ja krediitdiasutuste saadud laenude andmed residentsuse ja muude iseloomustavate üksikasjade kaupa                                        | kuu      | 5 päeva     | 15 |
| <b>Laenude jääkide ja käivete aruanne</b>                                                      | Krediitdiasutuste välja antud laenud residentsuse ja muude iseloomustavate üksikasjade kaupa                                                                                      | kuu      | 5 päeva     | 15 |
| <b>Kasumiaruanne</b>                                                                           | Krediitdiasutuste tulude-kulude jaotus residentsuse kaupa                                                                                                                         | kvartal  | 10 päeva    | 15 |
| <b>Mitteresidentidele müüdnud ja neilt ostetud teenused</b>                                    | Krediitdiasutuste valitud tulu-kulu kirjete laiendatud esitus mitteresidentide osas                                                                                               | kvartal  | 10 päeva    | 15 |
| <b>Väärtpaberite aruanne</b>                                                                   | Krediitdiasutuste väärtpaberiportfelli detailne aruanne residentsuse kaupa                                                                                                        | kuu      | 5 päeva     | 15 |
| <b>Bilansivälise kirjete aruanne</b>                                                           | Krediitdiasutuste bilansivälise tegevuse aruanne                                                                                                                                  | kvartal  | 30 päeva    | 15 |
| <b>Varahalduse ja investeerimisteenuste aruanne</b>                                            | Krediitdiasutuste varahalduse ja investeerimistevõimega seotud aruanne                                                                                                            | kvartal  | 5 päeva     | 15 |
| <b>Mittetehinguliste finantsvoogude aruanne</b>                                                | Krediitdiasutuste aruandeperioodil toimunud mittetehingulised finantsvood, v.a valuutakursimuutustest tekkinud ümberhindlused                                                     | kuu      | 12 päeva    | 15 |
| <b>EESTI PANK</b>                                                                              |                                                                                                                                                                                   |          |             |    |
| <b>Eesti Panga maksebilansi aruanne</b>                                                        | Raamatupidamisosakonna aruanne Eesti Panga bilansikirjete mitteresidentidega seotud jääkide, nende muutuste ning kasumiaruannete mitteresidentidega seotud kirjete muutuste kohta | kuu      | 5 päeva     | 1  |
| <b>STATISTIKAAMET</b>                                                                          |                                                                                                                                                                                   |          |             |    |
| <b>Ametlik väliskaubandusstatistika</b>                                                        | Tollideklaratsioonide töödeldud, täiendatud ja grupeeritud andmed (Extrastat)<br>Ühendusesisese kaubavahetuse aruanne (Intrastat)                                                 | kuu      | 50 päeva    | 1  |
| <b>Reisikorraldajate aruanne</b>                                                               | Reisifirmade teenuste eksport-import (sh reisijateveoteenuste vahendamine); vastuvõetud ja lähetatud turistide arv riikide lõikes                                                 | kvartal  | 50 päeva    | 1  |
| <b>Valitsemissektori välisabiga seotud nõuded ja kohustused</b>                                | Välisabi tekkepõhine arvestus                                                                                                                                                     | kvartal  | 58 päeva    | 1  |
| <b>Majutusasutuste aruanne</b>                                                                 | Andmed majutusasutustes teenindatud turistide arvu ja käibe kohta                                                                                                                 | kvartal  | 2 kuud      | 1  |
| <b>JUSTIITSMINISTEERIUMI REGISTRITE JA INFOSÜSTEEMIDE KESKUS</b>                               |                                                                                                                                                                                   |          |             |    |
| <b>Äriregistri, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri andmekogu</b>                   | Andmed Eestis registreeritud juriidiliste isikute ja nende omanike kohta                                                                                                          | kuu      | 1 kuu       | 1  |
| <b>Kinnistusraamatu registri andmekogu</b>                                                     | Andmed mitteresidentidele kuuluvate kinnisvaraobjektide kohta                                                                                                                     | aasta    | kokkuleppel | 1  |
| <b>MAA-AMET</b>                                                                                |                                                                                                                                                                                   |          |             |    |
| <b>Maa-ameti kinnisvaratehingute andmekogu</b>                                                 | Mitteresidentide omandatud ja võõrandatud kinnisvaraga seotud tehingud riikide kaupa                                                                                              | kvartal  | kokkuleppel | 1  |
| <b>EESTI VÄÄRTPABERIKESKUS (EVK)</b>                                                           |                                                                                                                                                                                   |          |             |    |
| <b>Väärtpaberite keskregistri andmebaas</b>                                                    | EVKs registreeritud väärtpaberiemissioonide statistika                                                                                                                            | kuu      | 10 päeva    | 1  |
| <b>PIIRIVALVEAMET</b>                                                                          |                                                                                                                                                                                   |          |             |    |
| <b>Piiriületusstatistika</b>                                                                   | Aruanne Eesti piiri ületanud inimeste kohta nende kodakondsuse kaupa                                                                                                              | kuu      | 25 päeva    | 1  |

|                                                                     |                                                                                       |         |                      |      |
|---------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|---------|----------------------|------|
| <b>VÄLISMINISTEERIUM</b>                                            |                                                                                       |         |                      |      |
| <b>Välisriikides asuvate diplomaatiliste teenistuste statistika</b> | Andmed Eesti välissaatkondade ja -esinduste kulutuste, tulude ja varade kohta         | kvartal | 1 kuu                | 1    |
| <b>MAKSU- ja TOLLIAMET</b>                                          |                                                                                       |         |                      |      |
| <b>Maksustatistika</b>                                              | Andmed mitteresidentidelt Eestis ja residentidelt välismaal kinnipeetud maksude kohta | aasta   | vastavalt vajadusele | 1    |
| <b>TALLINNA JA TARTU LINNAKANTSELEID</b>                            |                                                                                       |         |                      |      |
| <b>Välisvarade ja -kohustuste aruanne</b>                           | Tallinna ja Tartu välislaenude ja välisvarade ning nende finantstulude-kulude aruanne | kvartal | 1 kuu                | 2    |
| <b>RAHANDUSMINISTEERIUM</b>                                         |                                                                                       |         |                      |      |
| <b>Välislaenude aruanne</b>                                         | Riiklike laenude kasutamise ja teenindamise aruanne                                   | kuu     | 10 päeva             | 1    |
| <b>Välisvarade aruanne</b>                                          | Riigikassa varade jäägi ja perioodi muutuste aruanne                                  | kuu     | 1 kuu                | 1    |
| <b>MUUD</b>                                                         |                                                                                       |         |                      |      |
| Migratsioonifond, töötukassa, haigekassa jm                         |                                                                                       |         |                      | 5–10 |

Eelkirjeldatud kombineeritud süsteemi (rahavood + küsitlused + administratiivsed allikad) on hakanud kasutama lisaks Eestile mitme teise riigi keskpangad (sh Läti, Leedu, Rootsi, Tšehhi). Sealjuures on kõnealune mudel viimasel ajal Euroopa Liidu institutsioonide heakskiidul populaarsust kogunud ka muudes Euroopa riikides, kus kasutati seni infokanalina üksnes range kapitalikontrolli ajal üles ehitatud rahavogude süsteemi.

## MAKSEBILANSISTATISTIKA KOOSTAMISE ÕIGUSLIKUD ALUSED

Vastavalt **Eesti Panga seaduse** paragrahvi 2 lõikele 8 vastutab Eesti Pank riigi maksebilansi koostamise eest, mis on seaduse kohaselt üks tema põhiülesandeid.

Sama seaduse paragrahv 34 käsitleb maksebilansi koostamist, mis annab keskpangale õiguse saada tasuta Eesti maksebilansi koostamiseks vajalikke andmeid kõigilt riigi- ja omavalitsusorganitelt ning Eesti territooriumil asuvatelt välismajandustehinguid sooritavatelt juriidilistelt isikutelt.

Lisaks Eesti Panga seadusele sätestab maksebilansi koostamist **riikliku statistika seadus**, mille paragrahvi 4 lõike 2 alusel on Eesti Pank maksebilansistatistika koostamise osas statistikaameti kõrval teine riiklike statistiliste vaatluste põhikorraldaja. Eesti Pangale ning andmeesitajatele laienevad kõik riikliku statistika seadusest tulenevad sätted, mis on seotud vaatluste korraldamise, andmete esitamise kohustuse, andmekaitse, andmete avaldamise ning poolte vastutusega. 2007. aasta sügisel jõustus riikliku statistika seaduse muudatus, mis annab Eesti Pangale võimaluse rakendada sunniraha ettevõtetele, kes ei esita andmeid tähtjaks või esitavad neid moonutatult.

Eesti krediitiasutuste maksebilansialast aruandlust reguleerivad vastavad Eesti Panga presidendi määrused.

## ANDMETE KONFIDENTSIAALSUS

Kehtiva õiguskorra järgi tagab Eesti Pank kõigi maksebilansitehingutega seotud üksikandmete täieliku organisatsioonilise, infotehnoloogilise ja füüsilise kaitse. Kõiki andmeid kasutatakse üksnes statistilistel eesmärkidel ning need avaldatakse ainult agregeeritud kujul, identifitseerimist võimaldavate tunnusteta.

## AVALIKUSTAMINE JA KORRIGEERIMISPOLIITIKA

Statistiliste andmete avalikustamisel järgitakse **Rahvusvahelise Valuutafondi andmelevi eristandardit** (*Special Data Dissemination Standard*; SDDS), millega Eesti ühines 1998. aasta oktoobris. Standardiga on statistikakategooriate lõikes kehtestatud miinimumnõuded andmete sisu, avaldamise perioodilisuse ning tähtaegade kohta.

- **Andmelevi.** Maksebilansistatistika koos pressiteadete, analüüside ja statistiliste tabelitega avaldatakse Eesti Panga koduleheküljel (vt <http://www.eestipank.info>).
- **Korrigeerimispoliitika.** Vastavalt täiendava teabe laekumisele ja meetoodilistele muudatustele korrigeeritakse eelnevate perioodide andmeid järgmiselt:
  - *regulaarne korrigeerimine:*
    - a) II, III ja IV kvartali maksebilansi ja investeerimispositsiooni esmasel avaldamisel korrigeeritakse regulaarselt eelmise kvartali andmeid;
    - b) I kvartali maksebilansi ja investeerimispositsiooni esmasel avaldamisel korrigeeritakse nii eelmise kvartali (IV) kui ka kõikide eelmiste kvartalite andmeid, mille kohta on laekunud täiendavat infot. Andmed loetakse lõplikeks siis, kui need on integreeritud rahvusliku arvepidamise sisend-/väljundtabelitesse (kuni 5 aasta pärast).
  - *erakorraline korrigeerimine:*
    - a) erandjuhtudel, oluliste vigade ilmnemisel korrigeeritakse uue perioodi andmete avaldamisel vastavalt vajadusele ka varasemate perioodide andmeid;
    - b) meetoodika või andmete kogumise süsteemi muutuste puhul võidakse korrigeerida uue perioodi andmete avaldamisel ka varasemate perioodide andmeid nii kaugele kui võimalik;
    - c) erakorralistest korrigeerimistest teavitatakse avalikkust maksebilansi ja investeerimispositsiooni pressiteadetes.
- **Arvestusühik ja konverteerimine.** Maksebilansi ja rahvusvahelise investeerimispositsiooni arvestusühikuks on Eesti kroon (EEK). Muudes valuutades (USD, EUR) avaldatud statistika puhul on konverteerimise aluseks
  - *maksebilansi kiirhinnangu* korral vastava välisvaluuta selle kuu keskmine vahetuskurss Eesti krooni suhtes;
  - *kvartali maksebilansi* korral vastava välisvaluuta kvartali keskmine vahetuskurss Eesti krooni suhtes;
  - *aasta maksebilansi* korral nelja kvartali keskmised vahetuskursid (st aastabilanss on välisvaluutasse konverteeritud kvartalibilansside summa);
  - *investeerimispositsiooni* korral vahetuskurss positsiooni koostamise kuupäeval või lähimal sellele kuupäevale eelnenud pangapäeval.

**Ümardamine.** Ümardamise tõttu ei võrdu allkirjete liitmise tulemus alati koondkirje summaarse näitavuga.